

Det kongelige Bibliotek og bogens historie

af forskningsbibliotekar, cand.mag. Ruth Bentzen, forskningsbibliotekar,
cand.theol. Ingrid Ilsøe og seniorforsker, cand.mag. Harald Ilsøe

Den 1. oktober åbnes i Kunstindustrimuseet en udstilling af bogbind, som bogbindere fra det meste af Europa har indleveret til bedømmelse ved en konkurrence udskrevet af Det kongelige Bibliotek i anledning af 200-års jubilæet for bibliotekets åbning for publikum. Konkurrencen markerer, at biblioteket ved siden af andre og måske mere kendte funktioner varetager en forpligtelse som landets Bogmuseum. Ved denne lejlighed er det moderne bogbind sat i focus, men forpligtelsen gælder i bred forstand den fysiske genstand "bogen" i dens mangfoldige fremtrædelsesformer, og på opfordring giver forfatterne i det følgende en oversigt over bibliotekets samlinger hertil samt, hvad der er gjort og agtes gjort for at registrere dem på hensigtsmæssig måde.

Indledning. Lige fra midten af 1600tallet, da Det kongelige Bibliotek blev grundlagt af Frederik III, har det rummet en fin og alsidig samling af bogtryk og håndskrifter. Den blev betragteligt forøget ved køb og gaver under de følgende enevoldskonger, og tilvæksten kulminerede i årtierne omkring 1800, da biblioteket med D.G. Moldenhawer som dynamisk overbibliotekar gjorde den ene store samlingserhvervelse efter den anden, groft sagt ledet af synspunktet, at biblioteket burde være i besiddelse af alt, hvad der overhovedet var værd at eje. I de to sidste århundreder er samlingerne vokset i et mere roligt tempo, overvejende bestemt af hensynet til løbende behov hos det publikum, biblioteket har skullet betjene, siden det i 1793 blev åbnet for offentligheden. Udviklingen har i denne periode taget to retninger, dels mod en afgrænsning i forhold til andre biblioteker - navnlig markeret ved afgivelse af den natur- og lægevidenskabelige litteratur - dels mod udbygning

Konrad von Megenberg: Buch der Natur. Augsburg 1478. Denne naturhistoriske encyclopædi er sandsynligvis den første trykte bog med illustrationer af dyr. Inc.Haun. 2423.

og pleje af særlige samlinger og særlige samlingsaspekter, de fleste i tilknytning til bibliotekets status og funktion som Danmarks Nationalbibliotek.

Det såkaldte bogmuseale område er et samlingsaspekt, som biblioteket i stigende omfang har vist opmærksomhed, ikke mindst aktiveret af de i de senere år konstaterede behov for konserverings- og sikringsforanstaltninger. Aspektet tilgodeses ved registrering, pleje og formidling af alt, hvad biblioteket rummer af bemærkelsesværdige bidrag til bogens kulturhistorie, tryk, bind, illustrationer, bibliotekshistoriske provenienser - fra de ældste bogtryk i 1450erne til nu. På grundlag af sine - også i international sammenhæng - rige samlinger er biblioteket i stand til at give en dokumentation af bogens historie, som går både i dybden og bredden og som gælder såvel det typiske og velkendte som det udsøgte og unikke. Ved inddragelse af *Håndskriftsamlingen* kan supplerende dokumenteres udviklingen af den håndskrevne bog (bogen før den trykte bog) og hermed iøvrigt også vises eksempler på de allerældste bogbind fra middelalderen. Nodehåndskrifter og nodetryk langt tilbage i tiden findes i *Musikafdelingen*. *Den Judaistiske Samling* er verdenskendt for sine mange sjældne hebraiske tryk, og fra *Orientalisk Samling* kan vises f.eks. tibetanske blokbøger og bøger og håndskrifter fra så forskellige kulturområder som det arabiske og det kinesiske. At *Danske Afdeling* rummer så godt som alt, hvad der gennem tiderne er produceret af bøger i Danmark, er for nationalbiblioteket en selvfølge og skal kun nævnes for fuldstændighedens skyld, ligesom at *Billedsamlingen* besidder grafiske værker og desuden har en stor samling exlibris.

Danske Samlinger. Ikke alle tryk i Danske Afdeling er overleveret i god stand, men takket være donationer fra privatpersoner har afdelingen i en række tilfælde fået smukke demonstrationseksemplarer eller endog ældre tryk, der har udfyldt væsentlige mangler i den danske nationallitteratur fra de første bogtryk i 1400tallets slutning frem til pligtafleveringens begyndelse i 1697, ja endog endnu længere frem. Den ældste og mest betydningsfulde donation er *Den Hielmstjerne-Rosencroneske Samling*, samlet af Henrik Hielmstjerne (1715-80), og 1807 af hans datter og dennes mand, grev M.G. Rosencrone, skænket til Det kongelige Bibliotek, hvor den vedblivende holdes som en særlig samling i Danske Afdeling, alle bøger forsynet med Hielmstiernes exlibris. Hielmstiernes bibliotek var et specialbibliotek, koncentreret om den

Olivengrønt maroquinbind dekoreret med bred guldtrykt kniplingsbort udført af den franske bogbinder Nicolas Denis Dérome le jeune (1731-88). Et eksempel på de mange boghistorisk interessante bind, der findes i Håndskriftafdelingen. NKS 34 8°

ældre danske litteratur, særlig i 1500- og 1600tallet. Selvom eksemplarerne ikke altid er i bedre stand end tilsvarende i Danske Afdelings hovedsamling, er samlingen af uvurderlig betydning for kendskabet til den ældre danske litteratur. Ca. 2.500 skrifter findes i Det kongelige Bibliotek kun her, og adskillige bøger er idag overhovedet kun bevaret gennem eksemplarer i Hielmstiernes samling. Katalogen over samlingens henved 9.000 bind, udarbejdet på Hielmstiernes foranledning af hans bibliotekar J.J. Weber under tilsyn og med fortale af P.F. Suhm, udkom 1782-85. Den medtager normalt bøgernes

angivelse af trykker, noget end ikke nationalbibliografien *Bibliotheca Danica* gør. På denne måde bidrager samlingen og dens katalog til at dokumentere de enkelte bogtrykkes andel i den danske bogproduktion.

En anden værdifuld donation, som har tilført Danske Afdeling en række fine eksemplarer af danske tryk fra såvel ældre som nyere tid, er *Vilhelm Bruuns samling*. Den tilgik efter hans død 1917 i følge testamentarisk bestemmelse Det kongelige Bibliotek. Vilhelm Bruun (1858-1917) var gennem en årrække lærer ved Fagskolen for Boghaandværk, og hans bogsamling bærer præg af hans interesse for dansk boghåndværk ved at indeholde en række bind, der viser gode prøver på den tids danske bogbinderkunst. Samlingen er på ca. 3.000 bind og indeholder et stort antal originaludgaver af de vigtigste værker i dansk litteratur. Over samlingen findes en intern katalog, hvor særlig indbinding eller dedikationer er noteret.

Endnu et vigtigt tilskud udgør museumsdirektør *Mario Krohns samling*, som Det kongelige Bibliotek erhvervede i 1922. Det er en lille specialsamling på ca. 600 bind af dansk skønlitteratur, ofte i usædvanlig fine eksemplarer, i originale omslag, kartonnager eller gode samtidige bind. Tyngdepunktet udgøres af de mange originaludgaver af klassikere fra slutningen af 1700tallet og første halvdel af 1800tallet. Således rummer den sjældne udgaver af Johs. Ewald, P.A. Heiberg, Rahbek og Baggesen. Af Oehlenschläger indeholder samlingen f.eks. hans eget håndeksemplar af *Digte* 1803, hvor teksten til *Sct. Hansaftenspil* er gennemrettet til brug for værkets 2. udgave, og af Grundtvig f.eks. *Nyaars-Morgen* 1824 med det meget sjældne originale omslag. Af Christian Winther findes bl.a. 4. oplag 1858 af *Hjortens Flugt*, indbundet i det kendte komponerede bind, tegnet af Lorenz Frølich til netop denne udgave. I bogen har Chr. Winther skrevet et digt til hustruen Julie. Over samlingen findes interne kataloger, der indeholder bemærkninger om bøgernes indbinding og proveniens.

Hovedprincippet er i Danske Afdeling, at bøgerne opbevares i hovedsamlingen eller i de én gang givne særlige samlinger, der ikke forøges. Men med hensyn til bogbind og dedikationer er der opbygget supplerende dokumentations- og demonstrationssamlinger.

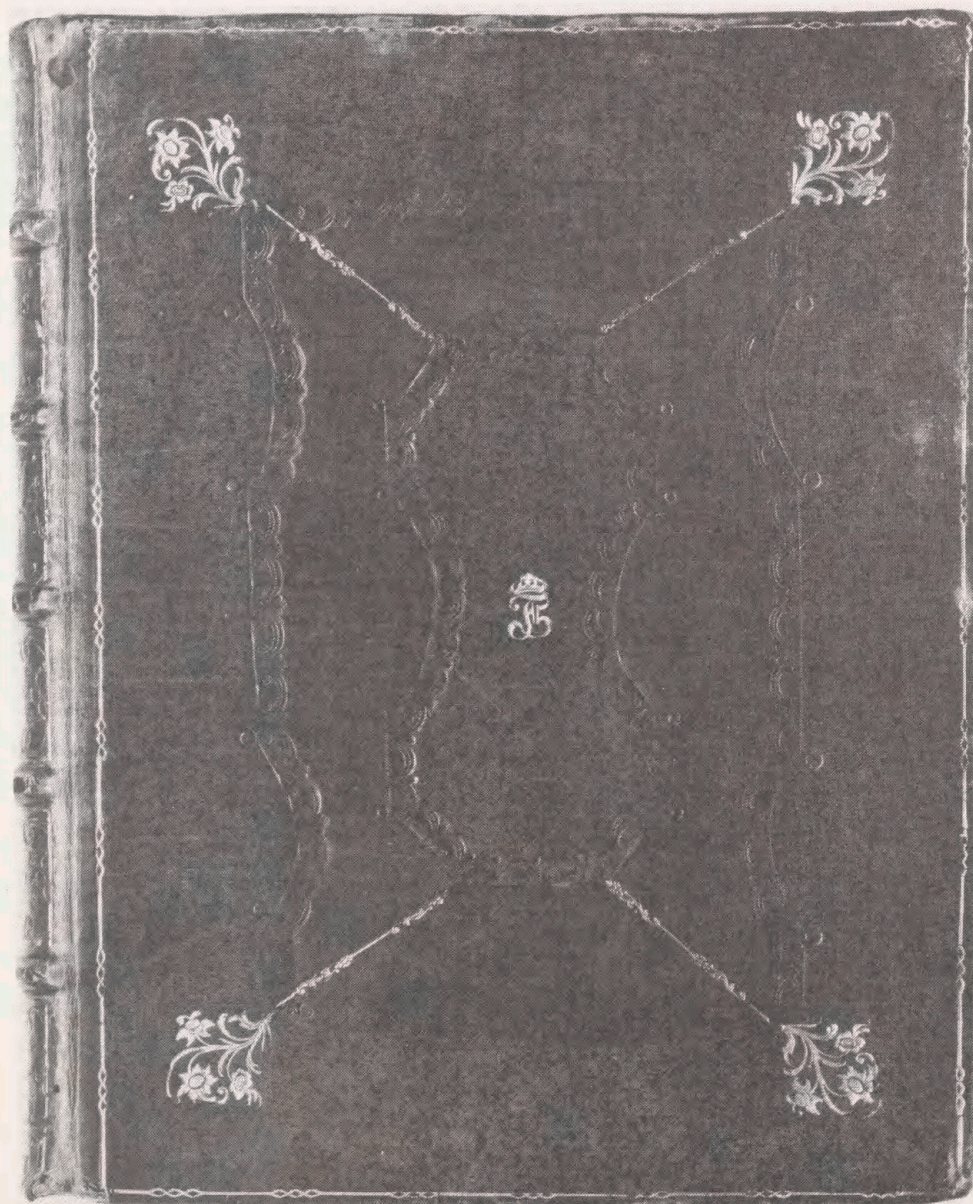
Det kongelige Bibliotek har som landets nationalbibliotek og bogmuseum en særlig forpligtelse til i sine samlinger også at belyse det danske bogbinds historie. Som hovedregel modtages den danske bogproduktion

direkte fra trykkeren ved pligtaflevering, og det betyder i de fleste tilfælde uindbundne eksemplarer eller eksemplarer i materie d.v.s. løse ark. Biblioteket har derfor gennem en lang årrække, ofte med støtte fra private donatorer eller legatmidler, opbygget en særlig *Bogbindsamling*. Den består af hovedsagelig nyere danske bogbind, og indeholder prøver på forlagsindbundne bøger - komponerede bind, kartonnager, helbind og halvbind - samt en mindre samling bogomslag. Dertil kommer et udvalg af kunstnerisk udførte håndindbundne bøger.

Den forlagsindbundne del af Bogbindsamlingen er opdelt i flere underafdelinger. Langt den største del består af de presseforyldte forlagsbind i shirting, også kaldet 'pragtbind' eller 'komponerede bind', der var på mode i sidste halvdel af 1800tallet frem til ca. 1920. Grunden blev lagt i 1920'erne og samlingen blev betragteligt udvidet, da Carl Dumreicher ca. 1950 skænkede biblioteket sin samling af komponerede bind. Senere er samlingen blevet forøget ved gaver og lejlighedsvis køb, f.eks. fra antikvarboghandler Finn Böckmanns bogsamling. Da R. Paulli i to artikler i *Fund og Forskning* 1960 og 1961 på grundlag af den daværende samling beskrev de forhold, hvorunder de komponerede bind fremkom, opgjorde han den til ca. 1.100 bind inklusive eksemplarer i andre af Danske Afdelings særsamlinger som f.eks. Vilh. Bruuns og Mario Krohns samling. Idag er den vokset til omkring 3.000 bind. Den interne beskrivende katalog, der foreligger, har under de senere års store vækst ikke kunnet ajourføres på grund af manglende ressourcer.

Den håndindbundne del af samlingen - op imod 500 bind - består hovedsagelig af bøger fra slutningen af forrige århundrede og til i dag, indbundet af kendte bogbindere som Anker Kyster, Jacob Baden, J.L. Flyge, Oscar Jacobsen, August Sandgren, Henrik Park, Axel Knudsen, Bent Andrée, Knud Erik Larsen, Ole Olsen og mange flere. Bind fra samlingen har gennem tiderne ofte været vist på udstillinger i ind- og udland og gengivet i artikler om dansk bogbinderkunst. Siden slutningen af 1940'erne har Det kongelige Bibliotek, så vidt midlerne rakte, dels gjort løbende indkøb, dels afgivet bestilling hos danske bogbindere, der ønskedes repræsenteret i samlingen. 1965 udskrev biblioteket en helbindskonkurrence, der blev vundet af Per Svendsen med et gråt helskindsbind med guldtryk om den pseudonyme forfatter B. Travens mexikanske roman *Broen i junglen*.

Dedikationssamlingen, der er på ca. 1.100 bind, indeholder hovedsagelig

Spejlbind udført for Det kongelige Bibliotek af J.W. Boppenhausen 1756. Bindet er ikke signeret, men via regninger i bibliotekets arkiv kan bindet både dateres og henføres til denne fine bogbinder. Udenlandske bogsamling.

Hertug Ulrik af Mecklenburgs våbenexlibris i én af mange bøger fra hans bibliotek. Hertug Ulrik (død 1603) var morfar til Christian IV, og ved slægtsarv er bøgerne havnet i Frederik III's, nu Det kongelige Bibliotek. Et eksempel på de talrige bibliotekshistoriske provenienser, som findes i Udenlandske bogsamling.

bøger med forfatterdedikationer fra 1800tallet og 1900tallet erhvervet ved køb eller gave. Dedikationer kan imidlertid også, som det vil være fremgået at det foregående, findes i andre af Danske Afdelings særsamlinger, som f.eks. Vilh. Bruuns samling og Mario Krohns samling samt i Danske Afdelings hovedsamling og i Håndskriftafdelingen. Over samlingen findes en intern kortkatalog ordnet efter navne på såvel dem, der har dediceret en bog, som på dem, til hvem en bog er dediceret. Over Bogbindsamlingen og Dedikationssamlingen er der påbegyndt en edb-registrering af nyerhvervede bind og dedikationer.

Udenlandske Samlinger. I bibliotekets ældre Udenlandske Samling tilgodeses det specifikt boghistoriske aspekt af de fire boghistoriske særsamlinger oprettet i løbet af de sidste 200 år - Inkunabelsamlingen, Postinkunabelsamlingen, Pergamentsamlingen og Boghistorisk Studiesamling.

Inkunabelsamlingen og Postinkunabelsamlingen rummer frembringelser fra de tidligste perioder af den trykte bogs historie. Inkunabelsamlingen indeholder bøger trykt fra bogtrykkerkunstens opfindelse ved Gutenberg indtil udgangen af 1500. Med sine ca. 4.500 værker er det den største inkunabelsamling i Skandinavien. Samlingen har tre gange modtaget betragtelige kvantitative og kvalitative forøgelser, først ca. 1750 ved indlemmelse af det hertugelige bibliotek fra Gottorp slot, der rummede ca. 170 inkunabler. Dernæst i 1785, da Det kongelige Bibliotek modtog bogsamleren grev Otto Thotts testamentariske gave bestående af 6.159 bøger trykt før 1530, hvorved inkunablernes antal forøgedes med godt 1.500. Endelig fik samlingen en betydelig tilvækst under overbibliotekar H.O. Langes kyndige ledelse (1901-24). Han var selv en anerkendt inkunabelforsker og så det som sit mål at tilvejebringe bogmateriale fra et så stort antal af inkunabeltidens bogtrykkerier som muligt, for at samlingen derved kunne belyse bogtrykkerkunstens tidlige historie. Ved systematiske køb lykkedes det ham således at sikre biblioteket yderligere godt 1.300 inkunabler. En tilgift på ca. 50 hebraiske inkunabler erhvervedes 1949 ved købet af Lazarus Goldschmidts jødiske bibliotek.

Mens grænsen ved år 1500 for Inkunabelsamlingen er en internationalt vedtaget grænse, er afgrænsningen af Postinkunabelsamlingen - bøger trykt 1501-30 - til dels betinget af Det kongelige Biblioteks historie, nemlig af modtagelsen af Otto Thotts betydelige donation.

Fregi e majuscole incise e fuse da Giambattista Bodoni. Parma 1771.

Den fremtrædende italienske trykker og skriftstøber Bodonis (1740-1813) første skriftprøvebog. Boghistorisk Studiesamling.

Tilsammen har disse to samlinger, foruden at besidde stor litteratur- og kulturhistorisk interesse, betydning som dokumentationssamlinger for alle sider af den trykte bogs tidlige historie, ikke blot bogtrykkets og bogillustrationens historie, men også bogbindets udvikling. Bogtrykkeren stod dengang ofte selv for hele forløbet i bogfremstillingen. Han måtte selv støbe sine typer, trykke bøgerne og sørge for at få dem afsat. Nogle bogtrykkere havde bogbinderier knyttet til deres trykkeri, hvor de lod bøgerne indbinde, som f. eks. venetianeren Aldus Manutius. I en inkunabelsamling som Det kongelige Biblioteks kan man studere mangfoldigheden af forskellige skrifttyper, inden de kom i mere faste former i første halvdel af 1500-tallet, og man kan studere udviklingen af de første trykte bogillustrationer i træsnit. Selvom mange inkunabler og postinkunabler er indbundet i senere perioders bogbind, findes her mange eksempler på tidens bogbind, f.eks. 1400-tallets typiske bind med træpermer, overtrukket med brunt læder eller hvidt

Q V A T U O R
E V A N G E L I A
G R A E C E

C U M

VARIANTIBUS A TEXTU LECTIONIBUS CODD. MSS.
BIBLIOTHECAE VATICANAE, BARBERINAE, LAUREN-
TIANAE, VINDOBONENSIS, ESCURIALENSIS, HAVNIEN-
SIS REGIAE, QVIBUS ACCEDUNT LECTIONES VER-
SIONUM SYRARUM, VETERIS, PHILOXENIANAE
ET HIEROSOLYMITANAE

JUSSU ET SUMTIBUS REGIIS

E D I D I T

A N D R E A S B I R C H .

H A V N I A E , A N N O M D C C L X X V I I I .
E X C U D E R A T J . F . S C H U L T Z , U N I V E R S I T Y P R I N T E R .

Side fra en tekstudgave af Det nye Testamente ved Andreas Birch, trykt på offentlig bekostning 1788 af bogtrykker J.F. Schultz i København med typer, der var indkøbt hos Bodoni i Parma. Danske Afdelings bogsamling.

svineskind med blindtrykt dekoration. I en periode, hvor bøger var kostbare sager, havde man i visse biblioteker bøgerne lænket til deres plads. I Det kongelige Bibliotek findes eksemplere på sådanne lænkebind. Selvom normalt kun beslaget, hvortil lænken fæstnedes, er bevaret, findes i Inkunabelsamlingen et enkelt, ganske vist stærkt restaureret bind, hvor flere led af den oprindelige lænke er bevaret. (Inc. Haun. 2341 fol).

Som fortsættelse og opfølgning af disse samlinger er der fra bibliotekets rige hovedsamlinger udtaget velbevarede og typiske bøger til illustration af bogens videre historie fra det 16. århundrede og til idag. De er samlet i en *Boghistorisk Studiesamling*, der oprettedes i 1960'erne for at tjene som dokumentations- og demonstrationsamling for denne periode. Der tages her ikke hensyn til bøgernes indhold, men sigtes udelukkende på at illustrere selve boghistorien koncentreret om de 4 hovedaspekter: bogtrykkets, bogillustrationens og bogbindets samt bogsamlernes historie. Der findes således

bogtryk fremstillet af de berømteste bogtrykkere gennem tiderne, eksempelvis Aldus-arvinger, Plantin, Elzevier, Baskerville, Didot, Bodoni og engelske privatpresser som f.eks. Kelmscott og Doves press. Samlingen indeholder ligeledes eksempler på de vigtigste *bindtyper* fra renaissancetiden og fremefter. Således er der eksempler på Grolier-bind, Lyon-bind, le Gascon-bind, engelske cottage-bind og broderede bind fra 1600tallet samt franske kniplingsbind fra 1700tallet og flere eksempler på de såkaldte etruskerbind fra England etc. Også forlagsbind er repræsenteret i samlingen, specielt findes der eksempler på komponerede forlagsbind. Blandt kendte mesterbogbindere kan der peges på Jakob Krause, Derome le jeune, Roger Payne, Alphonse Simier, Antoine Bauzonnet, Bozerian både den ældre og den yngre, Thouvenin, Henri François Michel, Joseph Zaehnsdorf, Francis Bedford, Cobden Sanderson og Doves Bindery, svenskeren Gustav Hedberg m.fl. Samlingen har desuden eksempler på "mesterbind" fra 1800tallet.

Bøgerne er som nævnt hentet fra bibliotekets gamle rige samlinger, og nutidige køb har hovedsagelig karakter af opfølgning. Det kan dreje sig om en trykkers debutarbejde, et værk, hvor han udvikler en ny særegen stil, en lokal variant af en bindtype eller et eksempel på en betydelig bogbinder, der ikke tidligere har været repræsenteret i bibliotekets samlinger. Således er der f.eks. anskaffet bind af A. Cuzin, George Crette, firmaet Marius Michel's efterfølger, og indenfor de sidste par år er der tillige erhvervet bind udført af de engelske bogbindere Bayntun og Ramage. Samlingen er også af og til blevet suppleret med eksempler på samtidig bogbinderkunst, idet der er skaffet bøger indbundet af f.eks. Hugo Peller, Edgar Mansfield, Thérèse Moncey og Trevor Jones. Den fremtrædende franskmænd Paul Bonet har Det kongelige Bibliotek indtil nu kun repræsenteret ved 2 forlagsbind, hvor han har givet tegning til decorationen. I 1982 bestilte Det kongelige Bibliotek et bind hos C. & Jean-Paul Miguët, som valgte at indbinde Michel Butor: *Filaments sensibles* i blåt kalveskind dekoreret med skindmosaik i flere farver. For at samlingen fortsat kan fremvise eksempler på udviklingen indenfor bogbindets historie er det ønskeligt at erhverve eksempler på moderne avancerede bind, der kan illustrere spirende stilretninger, således at et historisk forløb følges op. Ligesom samlingen rummer f.eks. pragtbind af internationalt format fra 1600tallet og 1700tallet, skulle samlingen fremover gerne rumme nutidige pragtbind af international standard, f.eks. bind af en

THE
THIRD TOUR
OF
DOCTOR SYNTAX.

In Search of a Wife.

A POEM.

*Ut Pictura Poësis erit, quæ se propius stia,
Te capiet magis, et quædam, se, lingua abster.
Hæc amat obscuram, velis hæc sub luce videri,
Judicis arcanum, quæ non firmidat acumen,
Hæc placuit semel, hæc iteris repetitis placet.*

1798. J. S. P.

(LONDON.)

Printed at R. P. NEALE'S, 15, SOUTH BURY ST. W. C.

AND TO BE HAD OF ALL BOOKSELLERS.

William Combe: The third Tour of Doctor Syntax. London 1820. Illustreret med hånd-kolorerede tegninger af Thomas Rowlandson (1756-1827). Boghistorisk Studiesamling.

Paul Bonet og af en Tini Miura, så at de følgende generationer her vil kunne finde også vor tids internationale indbindingskunst dokumenteret.

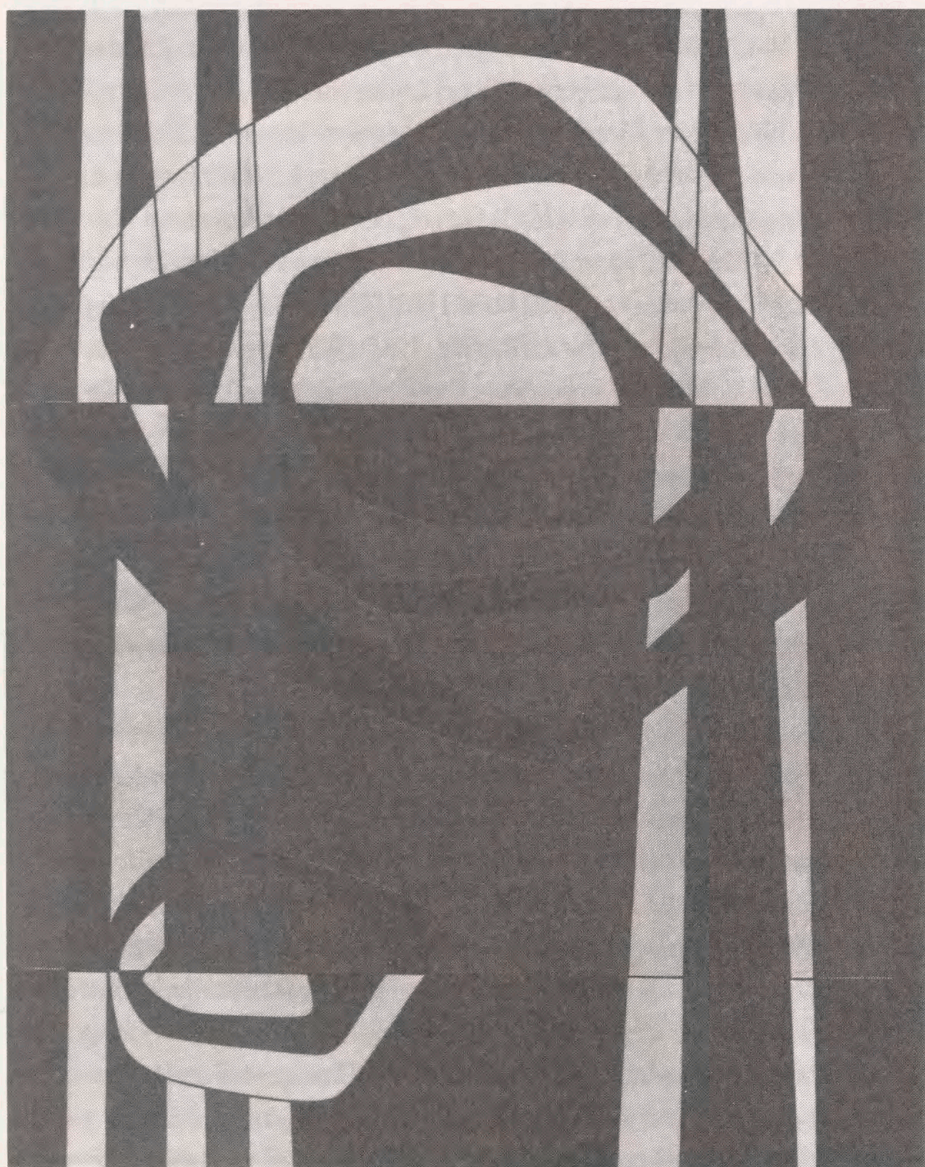
Samlingen indeholder tillige eksempler på dansk bogbinderkunst, idet flere udenlandske bøger i biblioteket gennem tiderne er indbundet af fremtrædende danske bogbindere som J.W. Boppenhausen, G.J. Liebe og J.T. Wilhelmi i 1700-tallet og af Immanuel Petersen, H. Chr. Lerche, J.L. Flyge, Anker Kyster, Henrik Park og Ole Olsen i nyere og nyeste tid. Et bind af Ole Olsen blev i 1977 købt med den motivering, at det ville supplere det ovenfor nævnte i 1970 indkøbte bind af Thérèse Moncey. Den kendsgerning, at Danske Afdeling omvendt rummer udenlandske bind og bindtyper om danske bøger, illustrerer, hvorledes det boghistoriske aspekt går på tværs af bibliotekets samlinger, og at man ved boghistoriske studier må finde sit materiale overalt i biblioteket.

Bogillustrationens udviklingen søger samlingen dækket med prøver på alle arter af reproduktionsmetoder gennem de forskellige stilperioder. *Bogsamleraspektet* tilgodeses ved eksempler på bøger, der bærer kendte bogsamleres ejermærke i en eller anden form. Bøger, der blot på et eller andet tidspunkt har været i en berømt persons besiddelse, giver ikke i sig selv noget bidrag til boghistorien og findes derfor ikke i samlingen. Heller ikke de såkaldte "chef d'oeuvres de l'esprit humain", som f.eks. verdenslitteraturens hovedværker i førsteudgaver indgår her.

Værker, der repræsenterer dette museale aspekt, findes i bibliotekets hovedsamlinger.

Blandt de boghistoriske samlinger repræsenterer *Pergamentsamlingen* et specielt aspekt af boghistorien. Den rummer et lille hundrede værker trykt på pergament. Hovedvægten i samlingen ligger på de ældre bøger. I bogtrykkerkunstens første tid, hvor bøgernes udseende lignede håndskrifterne slående, lod man til tider en del af et oplag trykke på pergament. Disse pergamenttryk udstyredes ofte mere luksuriøst end papiroplaget, f.eks. ved at man håndkolorerede de indtrykte træsnit, så ligheden med miniaturemalerier i håndskrifterne var endnu mere slående. Også i denne samling hidrører et stort antal af de mest spektakulære værker fra grev Otto Thotts donation.

Danske pergamenttryk er medtaget i de trykte fortegnelser, men opbevares i Danske Afdeling.

M. Butor: Filaments Sensible. Paris 1981. Indbundet specielt til Det kongelige Bibliotek af C. og Jean-Paul Miguet. Eksempel på bind anskaffet til Boghistorisk Studiesamling for at holde samlingen up-to-date med kunstneriske bogbind.

Boghistoriske registreringer - før, nu og i fremtiden. Registrering af bibliotekets bøger ud fra et boghistorisk aspekt er en løbende proces. Biblioteket har haft adskillige medarbejdere, der har taget sig af denne side af sagen ved at udarbejde kataloger og notater af forskellig art.

Under arbejdet med at udskille inkunablerne fra bibliotekets øvrige samlinger i 1840-62 lavede J.A. Bølling en katalog over inkunablerne, der blev udgivet efter hans død af Emil Gigas i årene 1889-98, omfattende 2.558 numre. (J.A. Bølling: *Index librorum sæculo XVmo impressorum, quorum exempla possidet Bibliotheca Regia Hafniensis*. Kbh. 1898.) Efter at inkunabelsamlingen var blevet kraftigt forøget under H.O. Lange, tilvejebragtes en ny katalog i 1938 af Victor Madsen. Denne indeholdt 4266 numre og er siden blevet forøget med supplementer ved Erik Dal i 1963. (Victor Madsen: *Katalog over Det Kongelige Biblioteks Inkunabler*. I-III. Kbh. 1935-63.) Den nyeste tilvækst er registreret af Paul Raimund Jørgensen i *Fund og Forskning* 1991 (også i særtryk).

Pergamenttrykkene blev først registreret i C. Molbech: *Fortegnelse over de på Pergament trykkede Bøger i det store Kongelige Bibliothek*. Kbh. 1830. Senere publicerede Victor Madsen som supplement til Molbechs fortegnelse: *Pergamenttryk i det kongelige Bibliotek i København, i: Bok- och Bibliotekshistoriska studier tillägnade Isak Collijn på hans 50 årsdag*. Uppsala 1925, s. 199-214.

Bemærkelsesværdige bind i Danske Afdelings hovedsamling og særsamlinger og i andre afdelinger som f. eks Udenlandske Samlinger og Håndskriftafdelingen foreligger ikke registreret på tryk, men en del danske 1700tals bind er beskrevet i Sofus Larsen og Anker Kyster: *Danish Eighteenth Century Bindings*. Kbh. 1930. Desuden er en række af bibliotekets bemærkelsesværdige udenlandske og danske bind beskrevet i Anker Kyster: *Bookbindings in the Public Collections of Denmark*, vol. I: *The Royal Library*, Kbh. 1938. Adskillige enkeltstudier er publiceret i *Bogvennen* og *Fund og Forskning*.

I en intern seddelkatalog påbegyndtes i H.O. Langes tid en registrering af danske såvel som udenlandske bøger, hvis bøger er indgået i Det kongelige Biblioteks samlinger. (NKS 883 8°). Denne seddelkatalog suppleres lejlighedsvis, når der dukker bøger op med bemærkelsesværdige ejermærker.

Med udnyttelse af den nye teknologi er i de senere år begyndt en edb-registrering af i første omgang Boghistorisk Studiesamling. Registreringen omfatter de ovenfor nævnte aspekter, bind, tryk, illustrationer og proveniens. Registreringen af provenienser tænkes fra det snævre bogsamler/bibliofilbegreb udvidet til også at omfatte f.eks. Frederik III-bind, Christian

V-bind og bind, der har tilhørt store danske bogsamlere som f.eks. grev Danneskiold, Suhm, Luxdorph tilligemed en fortsættelse af H.O. Langes seddelkatalog over udenlandske og danske bogejere. Ligeledes sigtes der mod en registrering af boghistorisk interessante bind overalt, hvor man træffer på dem i biblioteket, således at boghistorisk relevant materiale i alle samlinger kan gøres tilgængeligt. Angående den registrering, der allerede er foretaget på traditionel vis af Danske Afdelings særsamlinger, henvises til omtalen ovenfor. Af bibliotekets nationale særsamlinger rummer specielt Håndskriftafdelingen nogle af bibliotekets største skatte i form af fremragende bogbind af både udenlandsk og dansk oprindelse. F.eks. findes her et lædersnitbind (GKS 215 fol), en bindtype som er speciel for 1400tallets Tyskland, og et af de sjældne posebind (Rostgaard 6 8°). Her er ligeledes eksempler på lænkebind, sølvbind, broderede bind samt et bind af den fremragende franske 1700tals bogbinder, *Derome le jeune* og meget mere. Også Judaistisk Afdeling og Orientalisk Afdeling har mange boghistoriske demonstrationseksemplarer, f.eks. i form af sølvbind om jødiske bønnebøger i Judaistisk Afdeling og islamiske lakbind i Orientalisk Afdeling. En boghistorisk registrering må da som endemål have en registrering af bibliotekets samlede boghistoriske materiale, hvorved der skabes et grundlag for boghistorisk dokumentationsvirksomhed i videst mulig forstand.

Slutning. Som bogmuseum er Det kongelige Bibliotek ikke bare forpligtet til at opbevare materialet, men også til at gøre det umiddelbart tilgængeligt for et større publikum i egnede udstillingslokaler. En sådan udstilling skal illustrere vi-denskabernes og bogens udvikling. H.O. Lange udtrykte det således i 1906: "Her udstilles Haandskrifter til Belysning af Haandskriftvæsenets, Skriftens og Miniaturemaleriets Historie, historisk og litterærhistorisk mærkelige Haandskrifter, berømte Mænds Autografer, Prøver på Bogtrykkerkunstens, Bogillustrationens og Kartografiens Udvikling, kunstnerisk udførte Bogbind og lignende Skatte, der kan tjene til Udbredelsen af historisk, kunstnerisk og litterær Sans hos Almenheden."

Med sit righoldige og varierede materiale er Det kongelige Bibliotek indlysende frem for noget bibliotek i dette land udrustet til at illustrere bogens udvikling gennem tiderne, hvad enten den er håndskrevet eller trykt, uafhængigt af, hvor i verden den er fremstillet og dermed til at opfylde

opgaven som Danmarks Bogmuseum. Kun lejlighedsvis har der ved udstillinger kunnet åbnes døre på klem til skatkammeret, men med de nu givne bevillinger til en stor bygningsudvidelse, er der udsigt til at dørene kan holdes åbne ved permanente udstillinger o. lign.